

Секоја година на Ѓурѓовден при урнатините на волковскиот манастир се собира многу народ од цело Тетовско, тој ден кај урнатините на манастирот волковци колат курбан, а свештеникот заедно со свештениците од Стенче светат вода, а понекогаш и масло. Месото од курбанот тука се вари и се јаде, а потоа се играат многу ора и дури вечерта народот се разотидува. Во Волковија ова празнување се вика „Собор“, во другите овдешни села истите празнувања со колење курбан или без него, како и во Елошник ги викаат „ордии“. По некој пат волковци колат курбан и на Спасовден.

Волковци се занимаваат со земјоделие и со работа на туѓина, каде што се лебари (фурнации) и бозации. И Волковија и Стенче некогаш биле во многу подобра положба од денес. Во последните години многу од поимотните семејства на тие села се преселиле во Тетово.

...

Горна Баница – половина час над горното. Над селото извира мала рекичка, која минува и над Долна Баница и се влива во реката Лакаица.. Селото е расположено на голема полјана, над која се издига еден рид наречен „Градиште“. Горна Белица има една џамија и урнатини од црква. За христијанското население иде свештеник од с. Костово каде што две селанчиња одат на училиште. Населението се занимава со земјоделие и градинарство. И во двете Баници селаните колат курбан (секој во својот дом) на Св. Петка и на Архангеловден и др. И во многу села на Горни Полог кои се на југ, југозапад запад и северозапад од Костово колат курбан за умрените – за мажите овен, а за жените овца, на 40 дена од смртта, а некаде на погребот. Месото на закланото животно се вари заедно до деловите од внатрешноста и се става на трпеза на која јадат сите селани, на чело со свештеникот на кому секогаш во чинија му се принесува

сварената глава на курбанот.

Во сите христијански села мртвите ги облекуваат во најубавите облекувања, им ги сечат ноктите и им ставаат над појасот срп за да се пресече болеста и да не ги фаќа другите од домашните. Кога ќе го кренат мртовецот од куќата на леглото му забиваат шајка, за да не стане вампир и ставаат секира за да се пресече смртта. Пред закопувањето му ги одврзуваат сите јазли и петлици и во џебот му ставаат некоја мала стара пара. По закопувањето се става трпеза на која јадат сите што биле на погребот. Пред да јадат на свештеникот му подаваат запалена восочна свеќа над која тој со десната рака прави знак на благослов и вели: „Вечна му памет, Бог да го прости“, по што свеќата минува по ред кај секого од селаните, кои исто така му посакуваат вечна памет и проштевање на мртовецот.

Жените – роднини, пријателки и сосетки многу искрено го оплакуваат својот мртовец; тие викаат на глас, тажат и споменуваат се убаво, дури и последните активности на мртовецот. По него тие праќаат известување за себеси и децата на своите во задгробниот живот - и предизвикани од тоа тие им кажуваат на тие што одамна спокојно спијат под гробните плочи. Тажењето продолжува над гробот секој ден до деветте или до 40 дена по што тоа се обновува на задушниците. Гробиштата во сите села во Тетовско се кај црквите.

С. Дух – на околу 3 часа на север од с. Маврово. Се состои од следните пет одделни села:

- Полјани, најдалечното во групата, расположено е на високо место

2. Брезовец – и тоа е на високо место, има една црква Св. Параскева и двајца свештеници.

3. Чајани – расположено е во долина, покрај р. Мелца.

4. Балабан – е покрај реката Мелца и има една црква – Св. Богордица, 1 училиште и 1

свештеник.

5. Јарчевица – и тоа е покрај р. Мелца.

Во училиштето во Балабан во зима се собираат деца од сите делови на Дух и месниот свештеник ги учи според црковните книги. Христијаните во Дух зборуваат арнаутски, и само повозрасните знаат македонски. По црквите читаат словенски, ја признаваат Св. Бугарска Егзархија, имаат исти обичаи со православните од околните села од каде што земаат моми за своите синови.

Едно време селаните на Дух биле заможни сточари. Земја погодна за орање тие имаат сосема малку и од неколку години наваму тие бараат опстанок на туѓина – едни одат во Цариград, каде што се занимаваат со разнесување леб и разни други нешта за јадење.

Дух е во среде Шар Планина, ридовите на север од него се многу голи а јужните се покриени со величествени букови шуми. Околу 20 минути над с. Чајани извира реката Мелца, која има сива вода, зашто ги мие бреговите на кои земјата на многу места е белузлава. Во околината на Мелца копаат гипс. Нејзиното име треба да е добиено од зборот мел. Мелца е првата притока на р. Вардар на која таа и дава повеќе вода отколку што има до мешањето со неа.

Дух е најкрајното тетовско село на запад од Тетово и е 10 часа далеку од градот.

Македонците во Дух ја носат следнава облека:

1. Кмиш или кошула, направена од асе, полите и се широки и се направени од многу рабови широки околу 4 прста.

2. Долама, направена од сукно и шиена по пазувите, грбот и ракавите со златни конци од 7 до 8 вида бои. Полите на доламата се шиени со тесни рабови, по број од 32 до 40,

меѓу кои има по 3-4 реда црвен гајтан.

3. Минтан, направен од копринено платно и шиен со златни разнобојни копринени конци по пазувата и ракавите.

4. Џубел – тој е минтан без ракави.

5. Пришелка - таа се опашува напред над доламата.

6. Пештемал и крпа кои исто се опашуваат над доламата најчесто на празниците. Пештемалот е копринен, а крпата од она што се носи на главата.

7. Појас кој се вика брес, ако е волнен и паш ако е копринен. Појасот е многу голем и се опашува на широко над доламата.

8. Тозлуци, направени од сукно и шиени со златни и копринени конци. Се носат на нозете од чорапите до колената.

9. Калчини или чорапи, плетени од разнобојна волнена преѓа и златни конци.

10. Фјутор – фес со редици златни пари.

11. Тас – направен од сребро со слики на светци и херувими и по краиштата нанижан со сребрени пари закачени на многу синџири. Тас се носи над фјуторот така да се гледаат златните пари. Над фјуторот и тасот носат шарена крпа, која ја забрадуваат под брадата, косите ги плетат на четири плетенки и ги оставаат да им висат над градите по две на секое рамо. Обетки не носат и затоа не ги дупат ушите.

Спомената облека ја носат и во селата Леуново, Ничворово, Маврово, Вруток, Печково, Горно Еловци и некои други села на запад од Тетово. Кпшлата и појасот имаат арнаутски имиња само во С. Дух, а во другите села имаат македонски имиња.

Од патописот „Белешки по моето патување во Тетовско“ од А. Стојанов, печатен во цариградскиот весник „Новини“, од 16 мај 1891 до 3 јануари 1892 г.